

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*
2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 06.06.2018

Kabul Tarihi: 21.06.2018

Sayfa: 370-381

ISSN: 2147-8872

“İSTİKLAL MARŞI”NIN SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDE ANALİTİK BİR İNCELEME DENEMESİ

Kenan Acar*

Özet

Bu makale bir stilistik çalışmasıdır. Konusu Türkiye Cumhuriyetinin milli marşı olan İstiklal Marşı'dır. Marşın güftesini oluşturan on kıtalık şiirin söz varlığı üzerinde durulmuştur. Şiirin sözleri üç bakımdan analiz edilmiştir: Tür (kategorik konum), köken (ait olduğu dil) ve tekrarlanma. Kelimeler bu üç bakımdan kullanım sıklığına göre değerlendirilmiştir. Böylelikle şairin kelime tercihleri ortaya konmuş, bu tercihlerin şairin vermek istediği mesajlara katkısı tartışılmıştır.

Kelime türlerine göre yapılan analizde isimlerde “millet” ismi, evren ve tabiatla ilgili somut, dinî kavramlarla ilgili soyut isimlerin öne çıktığı görülmüştür. Fiillerde emir kipi ve geniş zaman ağırlığı vardır. Bunlarda olumsuzluk içeren fiiller yaklaşık üçte biri oluşturmaktadır. Bu üç faktör, şairin genel gerçekleri vurgulayarak Türk milletini belli konularda uyarma amacını taşıdığı şeklinde yorumlanabilir.

Mehmet Âkif'in İstiklal Marşı'nda kullandığı sözlerin ağırlıklı olarak Türkçe kökenli olması, hem marş mantığına hem de Âkif'in Safahat'tan bildiğimiz günlük dil kullanma tutumuna uygundur.

Öte yandan on beş ayrı kelime ya da ifade İstiklal Marşı'nda ikişer, bazen de üçer kez tekrarlanarak pekiştirme yoluyla verilen mesajların kalıcı olmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Marşı, Mehmet Âkif, söz varlığı, stilistik, şiir

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, orcid.org/0000-0002-4458-2343, kenanacarster@gmail.com

A TRIAL ON ANALYTICAL ANALYSIS OF THE VOCABULARY OF THE “İSTİKLÂL MARŞI”

Abstract

This is a stylistics study whose subject is the “İstiklâl Marşı” which is the national anthem of the Republic of Turkey. It focuses on the vocabulary of the ten-stanza poem which constitutes the lyrics of the anthem. The lyrics of the poem were analyzed on three levels: type (categorical position), source (language it belongs to) and repetition. The words were assessed on these three levels based on their frequency of usage. This is how the word preferences of the poet were revealed, and the contributions of these preferences to the messages aimed to be provided by the poet were discussed.

The analyses based on types of words revealed that the noun “millet” (nation), tangible nouns about the universe and nature and abstract nouns about religious concepts were prevalent. The verbs had imperative mood and were used in the present tense. Negative verbs constituted about a third of these. These three factors may be interpreted as that the poet aimed to emphasize the general truth and warn the Turkish nation about certain issues.

The fact that the words used by Mehmet Âkif in the İstiklal Marşı were mostly of Turkish origin was in compliance with both the logic of national anthems and his attitude of using daily language that we know from the Safahat.

Moreover, fifteen different words or statements were repeated twice or sometimes thrice and made the presented messages more permanent through reinforcement.

Keywords: İstiklâl Marşı, Mehmet Âkif, vocabulary, stylistics, poetry

Giriş

İnsan zihninin ürettiği, dilinin aktardığı ve çoğu zaman da kaleminin yazdığı sözlerin bir kısmı, çeşitli üstün nitelikleri ile diğerlerinden ayrılarak sıradanlıktan çıkar, değer kazanır. Taşıdığı bu değer, onun eşzamanlı ve artzamanlı olarak diğer insanlara aktarılmasını sağlar. Bu sözlerin bir kısmı, çeşitli formlarla ifade edilen edebî ürünlerdir. Edebî ürünlerin bir kısmı, ait oldukları toplumun değerlerini yoğun biçimde yansıttıkları için geçmiş devirlerde sözlü, yazının kullanılmaya başlamasından sonra da hem yazılı hem de sözlü olarak nesilden nesile aktarılmışlardır. Bunlara destan ve efsaneler örnek verilebilir.

Yeryüzünde milliyet düşüncesinin gelişmesi ve milletlerin buldukları topraklarda devlet sahibi olmalarıyla birlikte çağdaş dünyada bunlara millî marşlar da eklenmiştir. Milletler millî birlik ve bütünlüklerini simgeleyen marşlar üretmişler, toplumlarını bu anlamda diri tutmak için bunları özellikle birlikte icra ettikleri çeşitli sosyal ortamlarda (genellikle bestelenmiş olan bu metinleri) hep birlikte okumuşlar, söylemişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin millî marşı olan İstiklal Marşı da bu ihtiyaçtan doğmuştur. Ülkenin yabancı işgalinde olduğu bir dönemde uzun yıllar savaşmaktan yorulmuş, ancak tarihi boyunca kısa süreli birkaç fetret dönemi sayılmazsa hep hür yaşamış olan Türk milletinin bu işgalden kurtulma kararlılığının simgesi olan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Burdur Milletvekili Mehmed Âkif'in Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu ihtiyaca cevap vermek üzere açılan millî marş yarışmasını kazanan şiiri, 12 Mart 1921'de millî marş olarak kabul edilmiştir.

Mehmet Âkif Ersoy'un kahraman ordumuza ithaf ettiği; kendisine değil, millete ait olduğunu söyleyerek Safahat adlı şiir kitabına almadığı ve millî marş olmanın yanında aynı zamanda bir edebî metin olan İstiklal Marşı, bugüne kadar çeşitli akademik çalışmalara konu olmuştur. Recep Duymaz'ın 2008 yılında basılan "Millî Mücadelemiz ve İstiklal Marşımız", M. Fatih Andı ve Hasan Akay'ın 2010 yılında yayımladığı, ancak her dizeyi başka bir yazarın yorumladığı ortak çalışma "İstiklal Marşı İstikbal Marşı 41 Dize, 41 Yorum" ve S. Yahya Erdem'in 2011'de çıkan "İstiklal Marşının Sırları ve Mehmet Âkif'in Tarihi Keşifleri" adlı kitapları bunlardan sadece birkaçıdır. Yaşar Çağbayır'ın 1998 yılında yayımlanan "İstiklal Marşı'nın Tahlili" adlı kitabı, bizim bu çalışmamıza en yakın olan çalışmadır. Bu kitabın ikinci bölümünde marşın şekil özellikleri ve muhtevası ile birlikte ayrı bir başlık altında "Anlamı, Anlatım ve Üslûp Özellikleri" de verilmiştir.

İnceleme

Bu çalışmada İstiklal Marşı'nın söz varlığı üzerinde durulacaktır. İstiklal Marşı'nın 9 dörtlük ve 1 beşlikten oluşan 10 kıtasında toplam 256 kelime kullanılmıştır. Tekrarlar çıkartıldığında 174 farklı kelimenin kullanıldığı görülmektedir. Bu kelimeler bu çalışmada tür, köken ve tekrar açısından ele alınacaktır. Değerlendirmelerdeki ana ölçüt ise kullanım sıklığı olacaktır. Kelime Türleri, Köken ve Tekrarlar olmak üzere üç ana bölümde sadece sayısal döküm sergilenen, bu verilerin yorumlanıp değerlendirilmesi ise Sonuç bölümünde yapılacaktır. Verilerin doğrulanabilmesi için çalışmanın sonuna İstiklal Marşı'nın tam metni konmuştur.

1. Kelime Türleri

Yukarıda da söylediğimiz gibi İstiklal Marşı'nda 256 kelime kullanılmıştır. Bu sayıdan mevcut 7 birleşik fiil bütünlüğünden dolayı tek kelime kabul edilerek bunlardaki yardımcı fiiller ile isim cümlesi oluşturan "var" ve "yok" sözlerini yüklemleştiren "var i- ve yok i- farazî birleşik fiillerindeki i- yardımcı fiilleri çıkartılıp isimler arasında yer alan "ruh-ı mücerred" tamlaması da tek kelime kabul edildiğinde 246 sayısına ulaşılmaktadır.

Bu sayının türlere göre dağılımı şöyledir¹: **İsim:** 99, **fiil:** 62, **sıfat:** 21, **zarf:** 24, **zamir:** 22, **edat:** 6, **ünlem:** 5, **bağlaç:** 7. Toplam: 246. Tekrarlar çıkartıldığında ortaya çıkan tablo şöyledir: **İsim:** 75, **fiil:** 51, **sıfat:** 17, **zarf:** 16, **zamir:** 7, **edat:**2, **ünlem:** 3, **bağlaç:** 3. Toplam: 174.

¹ Sıfat-fiil ve zarf-fiillerin fiilleri dikkate alınmış, bunlar fiillere dahil edilmiştir. Sıfat ve zarf sayılarına bunlar dahil değildir.

1.1. İsimler:

İstiklal Marşı'nda 76 farklı isim 100 defa kullanılmıştır. Bunlardan en sık tekrarlanan (birden fazla kullanılan) isim, 4 defa geçen *millet* ismidir. Onu 3'er kez kullanılan *kan; hak, Hakk, yurt* ve *vatan* ile 2'şer kere geçen *şafak, hilâl, göğüs, yer, toprak, dünya ; üst, iman, bin, şüheda, İstiklal* ve *cennet* takip etmektedir.

Bunların içinde hiçbir özel isim yoktur. Tamamı cins isimdir. Cins isimlerden 37 somut isim 45 defa, 39 soyut isim 55 defa kullanılmıştır. İstiklal Marşı'ndaki 37 somut ismin ait oldukları alanlara göre dağılımı şöyledir:

a) Evren ve Tabiat (14 adet, % 37,83): *şafak, yıldız, hilâl, sel, bend, dağ, âfâk, enginler, gün, yer, toprak, dünya, arş, canavar.*

b) İnsan ve Bedeni (9 adet, % 24,32): *çehre, kan, göğüs, diş, gövde, el, yaş (gözyaşı), baş, ceriha.*

c) Askerî Kavramlar (5 adet, % 13,51): *sancak, zırh, akın, bayrak, serhad.*

d) Dinî Kavramlar (5 adet, % 13,51): *kefen, mabed, ezan, taş (mezar taşı), na'ş.*

e) Diğerleri (4 adet, % 10,81): *ocak, zincer, çelik, duvar.*

İstiklal Marşı'ndaki 39 soyut ismin ait oldukları alanlara göre dağılımı ise şöyledir:

a) Dinî Kavramlar (12 adet, % 30,76): *iman, Hakk, şehit, şüheda, hayâ, Cennet, Hüda, ruh, nâmahrem, din, vecd, ruh-ı mücerred.*

b) Evrensel Değerler (5 adet, % 12,82): *hak, medeniyet, İstiklal, hürriyet, izmihlâl.*

c) Mensubiyet Kavramları (4 adet, %10,25): *millet, ırk, yurt, vatan.*

d) Akrabalık-Yakınlık (4 adet, %10,25): *oğul, arkadaş, cânan, ata.*

e) Diğerleri (14 adet, %35,89): *üst, bin, uğur, can, şiddet, ezel, celâl, garp, alt, var(lık), emel, temel, şahadet, yazık.*

1.2. Fiiller:

İstiklal Marşı'nda en sık tekrarlanan (birden fazla kullanılan) fiiller, 3'er defa kullanılan *de-* ve *yaşa-* fiilleri ile 2'şer kez kullanılan *kork-, sön-, helâl ol-, dökül-, tap-, al-, fişkar-* ve *değ-* fiilleridir.

İstiklal Marşı'nda kullanılan fiillerin yapılarına göre dağılımı şu şekildedir²²: Basit (27): *tüt-, çat-, yurt, yat-; al-, gül-, kal-, bil-; vur-, sar-, dur-, ver-; sığ-, boğ-, doğ-, değ-; aş-, şaş-, taş-; sık-, kork-; de-, tap-, sön-, yüz-, bas-, geç-.* Türemiş (15): *yaşa-, parla-, kükre-, çiğne-, inle-; tanı-, ulu-; düşün-, boşan-, dalgalan-; dökül-, yüksel-; uğrat-, incit-, fişkar-.* Birleşik (9): *siper et-, vaad et-, cüdâ et-, secde et-; helâl ol-, feda ol-, kurban ol-; var (i-), yok (i-).*

²² Fiiller son seslerine göre gruplandırılarak verilmiştir.

İstiklal Marşı'nda kullanılan 51 fiil, 62 kullanımından 46'sında çekimli fiil, 12'sinde sıfat-fiil, 4'ünde ise zarf-fiil yapısı içindedir. Çekimli fiillerin kip ve şahıslara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

KİP (Kullanım Sayısı)	Teklik 1. Ş.	Teklik 2. Ş.	Teklik 3. Ş.	
Geniş Zaman	şaşarım yırtarım çığnerim yaşarım aşarım taşarım sığmam		değer boğar secde eder (kim) bilir fişkırır var yok sönmez feda olmaz helâl olmaz	17
Gelecek Zaman			parlayacak doğacaktır fişkırarak	3
Bilinen Geçmiş Z.	yaşadım			1
Öğr. Geçmiş Z.			kalmış	1
Şimdiki Zaman				0
Emir Kipi	kurban olayım	gül siper et tanı düşün dalgalan korkma (çehreni) çatma (düşmanları) uğratma geçme incitme verme	ulusun dursun alsın helâl olsun cüda etmesin değmesin	18
Şart Kipi		alsan, sıksan	Varsa	3
Gereklilik Kipi			İnlemeli	1
İstek Kipi				0
Gel. Zam. Rivayeti			(zincir) vuracakmış	1
Öğr. Geç. Z. Şartı			sarmışsa	1
	9	13	24	46

Tablo 1: Fiillerin Kip ve Şahıslara Göre Dağılımı

İstiklal Marşı'nda kullanılan 51 fiilin 62 kullanımından 12'si sıfat-fiil yapısı içindedir: *kükre-* (miş sel), *tek dişi kal-* (miş canavar), *hür yaşa-* (miş bayrak); *yüz-* (en al sancak), *tüt-*

(*en en son ocak*), *dökül-* (*en kanlarımız/en kanlar*), *tap-* (*an milletim. 2 defa*), *kefensiz yat-* (*an ø*); *medeniyet de-* [*diğ+in* (*tek dişi kalmış canavar*)], *vaad et-* (*tiğ+i günler*), *bas-* [*tiğ+(1)n yerler*].

İstiklal Marşı'nda kullanılan 51 fiilin 62 kullanımından 4'ü zarf-fiil yapısı içindedir: *sön-meden*, *di-(y)erek*, *yüksel-erek*, *boşan-ıp*.

İstiklal Marşı'ndaki fiillerin çatılarına göre dağılımı şöyledir: Dönüşlü (2): *boşan-*, *dalgalan-*; ettirgen (2): *uğrat-*, *incit-*; edilgen (1): *dökül-*.

İstiklal Marşı'nda kullanılan 51 fiillin 69 kullanımından 13'ü olumsuzluk içermektedir. Bunlardan 8'i emir kipinde çekimlenmiştir: *korkma*, (*çehreni*) *çatma*, (*düşmanları*) *uğratma*, *geçme*, *incitme*, *verme*, *cüda etmesin*, *değmesin*. Geniş zamanda çekimlenmiş fiillerden 4'ü ile (*sığmam*, *sönmez*, *helâl olmaz*, *feda olmaz*) zarf-fiillerden 1'i (*sönmeden*) olumsuz anlama sahiptir.

1.3. Sıfatlar:

İstiklal Marşı'nda sıfat-fiil ekleriyle yapılanlar dahil 29 adet sıfat, 34 defa kullanılmıştır. Sıfat-fiiller hariç tutulduğunda kalan 17 sıfat, 21 defa kullanılmıştır.

İstiklal Marşı'nda en sık tekrarlanan (birden fazla kullanılan) sıfatlar, 4 defa kullanılan *bu* ve 2 kere geçen *cennet* kelimeleridir: *Bu şafak*, *bu şiddet*, *bu celâl*, *bu ezanlar*; *cennet vatan* (2 defa). Bu ikisinin dışında birer defa olmak üzere şu sıfatlar kullanılmıştır: *al* (sancak), *son* (ocak), *nazlı* (hilâl), *şanlı* (hilâl), *kahraman* (ırk), *hangi* (çılgın), *dolu* (göğüs), *bir* (iman), *hayasızca* (akın), *bütün* (var+ım), *o* (zaman), *tek* (diş), *çılgın* (Ø), *alçak*(Ø), *yakın* (Ø).

Sıfat-fiil ekleri ile yapılan 12 sıfat, 13 defa kullanılmıştır. Bunların bütün sıfatlar içindeki oranı yaklaşık % 40'tır. Bunların sıfat-fiil eklerine göre dağılımına bakıldığında -An ekiyle yapılanların diğerlerinden fazla (6 adet) olduğu görülmektedir: *yüz-en al sancak*, *tüt-en en son ocak*, *dökül-en kanlarımız*, *dökül-en kanlar*, *kefensiz yat-an* (ø), *tap-an milletim* (2 defa). Diğer sıfatlardan üçer tanesi -miş ve -Dık ekleri ile yapılmıştır: *kükre-miş sel*, *tek dişi kal-mış canavar*, *hür yaşa-mış bayrak*; *medeniyet de-diğ+in* (*tek dişi kalmış canavar*), *vaad et-tiğ+i günler*, *bas-tiğ+ın yerler*.

1.4. Zarflar:

İstiklal Marşı'nda 20 adet zarf vardır. Bunlardan 16'sı fiilleri, 4'ü ise sıfatları nitelemektedir. Fiilleri niteleyen 16 zarftan 4'ü zarf-fiil ekleriyle kurulmuştur.

İstiklal Marşı'nda en sık tekrarlanan (birden fazla kullanılan) zarflar şunlardır: *bu* (3 kez); *hür*, *belki* (3'er kez), *ancak*, *yarın* (2'şer kez): *bu hayâsızca akın*, *bu cennet vatan* (2 kez); *hür yaşadım*, *hür yaşarım*, *hür yaşamış*; *belki yarın* (2 kez), *belki arşa değer*; *yarın doğacaktır* (2 kez), *ancak* benim milletimindir, *ancak* emeli şudur. Birer defa kullanılan zarflar ise şunlardır: *bir* (gül), *sonra* (helâl olmaz), *nasıl* (boğar), *ebedî* (inlemeli), *o zaman* (arşa değer), *artık* (helâl olsun), *ebediyen* (izmihlâl yok), *tek* (vatanımdan cüda etmesin); *en* (son ocak), *böyle* (bir iman), *hangi* (çılgın Ø).

Zarf-fiil ekleriyle kurulan dört zarfın bütün zarflar içindeki oranı % 20 (4/20)'dir. Bunlardan ikisi –ArAk (*di-(y)erek, yüksel-erek*), biri –mAdAn (*sön-meden*), biri de –İp (*boşan-ıp*) zarf-fiil eki ile türetilmiştir.

1.5. Zamirler:

İstiklal Marşı'nda 7 farklı zamir, 22 defa kullanılmıştır. En sık tekrarlanan (birden fazla kullanılan) zamirler; “ben”, “sen”, “o” şahıs zamirleri ile “kim” belirsizlik zamiridir.

Üç farklı şahıs zamiri 17 defa kullanılmıştır. En sık (8 defa) kullanılan “ben” şahıs zamirinin çekimli biçimlerinin dağılımı; *benim* (5), *ben* (1), *beni* (1), *bana* (1) şeklinde, onu takip eden ve 6 defa kullanılan “sen” zamirinin ise *sana* (3), *sen* (2), *senden* (1) şeklindedir. “O” teklik üçüncü şahıs zamiri de üç defa kullanılmıştır.

Soru zamiri kategorisinde 3 kelime vardır. Bunlardan “kim” 2, “ne” ise 1 defa kullanılmıştır. İstiklal Marşı'nda 1 işaret (*şu-dur*), 1 de belirsizlik zamiri (*hepsi*) kullanılmıştır.

1.6. Edatlar:

İstiklal Marşı'nda sadece iki edat kullanılmıştır. Bunlardan biri 4 defa kullanılan “gibi”, diğeri ise bir defa geçen “beri-dir” edatıdır.

1.7. Ünlemler:

İstiklal Marşı'nda sadece dört ünlem kullanılmıştır. Bunlar ikişer defa kullanılan “ey” ve “ilâhî” ile birer defa kullanılan “arkadaş” ve “sakın” ünlemleridir: **ey** (şanlı hilâl / nazlı hilâl); Ruhumun senden *ilâhî* şudur ancak emeli / Her cerihamdan *ilâhî* boşanıp kanlı yaşım; *Arkadaş!* Yurduma alçakları uğratma *sakın*. (Bunlardan “arkadaş” ünlemi isimler bölümünde de verilmiştir.)

1.8. Bağlaçlar:

İstiklal Marşı'nda sadece üç bağlaç kullanılmıştır. Bunlar 4 defa kullanılan “da”, 2 defa geçen “ki” ve bir defa kullanılan “ile” bağlaçlarıdır.

2. Köken

İstiklal Marşı'nda kullanılan 174 farklı kelimedenden 114'ü Türkçe kökenli, 60'ı ise alıntıdır. Türkçe kelimelerin bütün içindeki oranı % 65'tir.

Alıntı kelimelerin büyük çoğunluğu (45 adet, %75) Arapçadır: *âfâk, arş, celâl, cennet, ceriha, din, dünya, ebed, emel, ezan, ezel, feda, garp, hak, Hakk, hayâ, helâl, hilâl, hür, hürriyet, ırk, ilâh, iman, İstiklal, izmihlâl, kefen, kurban, mabed, medeniyet, millet, mücerred, na'ş, naz, ruh, secde, şafak, şahadet, şan, şehit, şiddet, şüheda, va'd, vatan, vecd, zaman*.

Bunları sırasıyla şu alıntı sözler takip etmektedir:

Farsça: (12 adet, % 20): *bend, can, canan, canavar, cüda, çehre, duvar, Hüda, kahraman, siper, zırh, zincir*.

Farsça +Arapça (2 adet, % 3,33): *nâ-mahrem, serhad*.

Rumca (1 adet, % 1,66): *temel*.

3. Tekrarlar

İstiklal Marşı'nda anlamı güçlendirmek için sık sık tekrarlar başvurulmuştur. Bu tekrarlar şunlardır:

* *Korkma*, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; (1-1)

Ulusun, *korkma!* Nasıl böyle bir imanı boğar? (4-3)

* *Korkma*, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; (1-1)

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. (1-2)

* *O benim milletimin* yıldızıdır, parlayacak; (1-3)

O benimdir, *o benim milletimindir* ancak. (1-4)

* *Çatma*, kurban olayım çehreni *ey nazlı hilâl!* (2-1)

Dalgalan sen de şafaklar gibi *ey şanlı hilâl!* (10-1)

* Kahraman *ırkıma* bir gül! Ne bu şiddet bu celâl? (2-2)

Ebediyyen sana *yok*, *ırkıma yok* izmihlâl. (10-3)

* *Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin İstiklal!* (2-4)

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın *hürriyet*; (10-4)

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin İstiklal! (10-5)

* Kim bilir belki *yarın*, belki *yarından* da yakın. (5-4)

* Verme dünyaları alsan da *bu cennet vatanı*. (6-4)

Kim *bu cennet vatanın* uğruna olmaz ki feda? (7-1)

* Ruhumun senden *ilâhî*, şudur ancak emeli (8-1)

Her cerîhamdan *ilâhî*, boşanıp kanlı yaşım, (9-2)

* *O zaman* vecd ile bin secde eder –varsa- taşım (9-1)

O zaman yükselerek arşa değer belki başım (9-4)

Sonuç:

Bu çalışmada elde ettiğimiz verileri değerlendirerek vardığımız sonuçlar şunlardır:

Kelime türleri açısından bakıldığında, İstiklal Marşı'nda en sık kullanılan isimlerin 4 defa kullanılan *millet* kelimesi ile 3'er defa kullanılan *kan*, *hak*, *Hakk*, *yurt* ve "vatan" kelimeleri olduğu görülmektedir. Bu durum, Âkif'in bu kelimelerin karşılığı olan kavramları ne kadar özümlediğini göstermektedir.

Marşta geçen 76 isimden 37'si somut, 39'u soyut kavramları karşılamaktadır. Bu dengeli durum, Mehmet Âkif Ersoy'un değerlerine bağlı, ancak dünyadan kopmayan bir hayat anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Anlam alanı açısından bakıldığında, Mehmet Âkif'in kullandığı somut isimlerin içinde % 38'lik bir yer tutan evren ve tabiatla ilgili kelimelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir: *Âfâk, arş, bend, canavar, dağ, dünya, enginler, gün, hilâl, sel, şafak, toprak, yer, yıldız*. Onları % 25 ile insan ve bedenine dair isimler takip etmektedir: *baş, cerîha* (yara), *çehre, diş, el, göğüs, gövde, kan, yaş* (göz yaşı). Soyut isimlerin büyük bir kısmı (%31), Âkif'in dindar yönünü yansıtan, din alanına ait sözlere: *Cennet, din, Hakk, hayâ, Hüda, iman, namahrem, ruh, ruh-ı mücerred, şehit, şüheda, vecd*. Bunları % 13 ile evrensel değerlerle ilgili isimler izlemektedir: *hak, hürriyet, İstiklal, izmihlâl, medeniyet*. Aslında dinî kavramlar ile evrensel değerlerin insanlığın bütününe hitap etme, dünyayı yaşanır hâle getirmeyi hedefleme ortak noktasında buluştuğu söylenebilir.

İstiklal Marşı'nda kullanılan 49 fiilden 27'si, yani % 55'i *çat-, al-, vur-, kork-* vb. tek heceli basit fiildir. Âkif böylelikle etkili ve vurucu bir anlatım sağlamıştır³.

İstiklal Marşı'ndaki fiillerin azımsanamayacak bir kısmı (49 fiilden 15'i, %30'u), Mehmet Âkif'in içindeki fırtınaları yansıtan; aksiyon, hareket içeren şu fiillerdir: *çat-, yurt-, boğ-, vur-, aş-, taş-, sık-, bas-, geç; parla-, kükre-, çiğne-, ulu-, yüksel-, fişkir-*.

İstiklal Marşı'nda fiillerin olumsuz biçimlerinin kullanımındaki sıklık dikkati çekmektedir. Mevcut 51 fiilin 62 kullanımından 13'ü (% 21) olumsuzdur: *sığmam, sönmez, feda olmaz, helâl olmaz, korkma*, (çehreni) *çatma*, (düşmanları) *uğratma, geçme, incitme, verme, cüda etmesin, değmesin, sönmeden*. Bunu da emir kipi kullanımı gibi milletini uyarma düşüncesinin bir yansıması olarak değerlendirebiliriz.

İlgili bölümde verdiğimiz tabloya bakıldığında, Mehmet Âkif'in İstiklal Marşı'nda en fazla geniş zamanda ve emir kipinde seslendiği görülmektedir. Bunu kendisinin Türk milletine genel gerçekleri hatırlatma düşüncesine ve onu bu gerçekleri dikkate alarak harekete geçirme hedefine bağlamak mümkündür. Geçmiş zamanda çekimlenmiş sadece iki fiilin bulunması ve şimdiki zamanın hiç kullanılmaması, Türk milletinin son dönemde yaşadığı ağır savaş şartlarını bir an önce unutup geleceğe bakması gerektiği düşüncesinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zaten gelecek zamanda çekimlenmiş üç fiil de bu türden umut vaat eden fiillerdir: Parlayacak, doğacaktır, fişkiracak.

Şair sık sık emir kipinde seslenmiştir. Muhatabı çoğunlukla Türk milleti (9 defa), bazen de Türk bayrağıdır (3 defa). Türk milletine emir kipinde hitap ettiği mısralar şunlardır⁴: *Korkma*, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; (1-1), *Ulusun, korkma!* Nasıl böyle bir imanı boğar? (4-3), *Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma* sakın. (5-1), *Siper et* gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.(5-2), *Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı* (6-1), *Düşün* altında binlerce kefansız yatani. (6-2), *Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı* (6-3), *Verme*, dünyaları alsan da bu cennet vatani. (6-4). Şu üç mısra da emir kipinde Türk bayrağına

³ Bu sayıda varsayıma dayalı var i- ve yok i- birleşik fiilleri dikkate alınmamıştır.

⁴ Parantez içindeki ilk rakamlar dörtlük, ikinciler ise o dörtlükteki mısra numarasıdır.

seslenmektedir: *Çatma*, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl! 2-1), Kahraman ırkıma bir gül!
Ne bu şiddet, bu celâl? (2-2), *Dalgalan* sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl! (10-1).

Çekimli fiillerin şahıslarına bakıldığında, teklik üçüncü şahıs öne çıkmaktadır. Bunu da genel gerçekleri ifade etme düşüncesine bağlayabiliriz. Öte yandan şair bizce şiirde kullanım sıklığı bakımından ikinci sırada yer alan ve hitap ettiği ikinci şahsı yanına alarak üçüncü şahsa yönelik bilgilendirme ve uyarıda bulunma görevini yapmaktadır. Âkif, İstiklal Marşı'nda teklik birinci şahsı sadece 9 defa kullanmıştır. Onun derdi kendisi değil, milletidir. Nitekim “ben” özneli bu çekimli fiillere dikkat edildiğinde hemen hepsinin Türk milletinin harekete geçirmeye yönelik olduğu görülmektedir: *Şaşarım, yırtarım, çiğnerim, yaşarım, aşarım, taşarım, yaşadım, kurban olayım*. Şair kendini, milletini harekete geçirmede bir araç olarak kullanmıştır.

İstiklal Marşı'ndaki sıfatların içinde herhangi bir ya da birkaç sıfatın öne çıktığı görülmemektedir. Ancak bunların iki grupta toplandığı söylenebilir. Birinci grup vatan, bayrak ırk (millet) gibi değerleri niteleyen *cennet* (gibi), *nazlı, şanlı, kahraman* gibi duygu yüklü sıfatlar, diğerleri ise bunların tam tersine olumsuz anlam taşıyan *hayâsızca, çılgın, alçak* gibi uç noktadaki sıfatlardır.

Zarflardan da sayıca dikkat çekecek derecede öne çıkan yoktur. Sadece *hür, ebedi* ve *ebediyen* zarfları, birlikte düşünüldüğünde Âkif'in Türk milletinin geleceğine yönelik temennisini yansıttıkları için vurgulanabilir.

Zamirlerde sık kullanımıyla (8 defa) dikkat çeken ben şahıs zamiri, görünenin aksine şairin kendini öne çıkartmasının İstiklal Marşı'na yansımaları değildir. Çünkü “ben”den kasıt şairin kendisi değil, çoğunlukla kendisini yerine koyduğu Türk milletidir. Bu yönüyle ikinci sırada sıklığa sahip olup 6 defa geçen “sen”den farkı yoktur. O da yine şairin kendisine seslendiği Türk milletini temsi eden bayraktır. “Kim” soru zamiri ise “hiç kimse” anlamında kullanılmış olup anlama güç katma, pekiştirme işlevi taşımaktadır.

İstiklal Marşı'nda kullanılan ünlemler seslenme ünlemi niteliğinde olup muhatapları bayrak, Allah ve Türk milletidir.

İstiklal Marşı'nın söz varlığına köken açısından bakıldığında, Mehmet Akif'in İstiklal Marşı'nda kullandığı kelimelerin çoğunluğunun (%65) köken itibarıyla Türkçe olması, onun halkına halkının diliyle seslenen bir şair olduğunu göstermektedir. Bu hem marş mantığına hem de Âkif'in Safahat'tan bildiğimiz günlük dil kullanma tutumuna uygundur. Öte yandan alıntı kelimelerin çoğunluğunun (% 75) Arapça olması da sadece şairin dindarlığı ile açıklanamaz. Alıntı kelimelerin içinde sadece birinin (Rumca “*temel*” sözü) Batı kökenli olması, bize göre onun kendi ifadesiyle “Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar” a yani müstemlekeci, bugünün ifadesiyle emperyalist Batı dünyasına olan tepkisinin dile yansımalarıdır. Yoksa Âkif'in kendi dönemindeki batılı kelimelerden habersiz olduğu söylenemez.

İstiklal Marşı'nın söz varlığına tekrarlar açısından bakıldığında ise durum şudur: İstiklal Marşı'nda 15 ayrı kelime ya da ibare birden fazla kullanılmış, yani tekrarlanmıştır. Bunlar “o

zaman”, “bu cennet vatan”, “sönme-”, “ırkıma”, “yok”, “yarın”, “korkma”, “o benim”, “milletimin”, “hakkıdır”, “Hakka tapan milletimin İstiklal”, “ey nazlı/şanlı hilâl” ve “ilâhî” sözleridir. İlgili bölümde de belirttiğimiz gibi burada amaç, anlamı güçlendirmektir. Şair, tekrarlamak suretiyle bu sözleri okuyucu ve tabii bu bir millî marş olduğu için dinleyicinin zihnine kazımak, kalıcı olmasını sağlamak istemiştir. Tekrarlanan bu sözlerin anlam alanına dikkat edilirse (*millet, vatan, hak, Hakk, ırk, İstiklal, hilâl* vb.), bir millet için var olmanın olmazsa olmaz unsurları olduğu görülecektir. Tekrar yoluyla zihinlere yerleşerek benimsenen bu kavramlar, aynı zamanda ona millet olma özgüvenini aşılacaktır.

KAYNAKÇA

- ANDI, M. Fatih – AKAY, Hasan. (2010). “*İstiklal Marşı İstikbal Marşı 41 Dize, 41 Yorum*”, İstanbul: Hat Yayınevi.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar. (1998). “*İstiklal Marşı'nın Tahlili*”, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- DUYMAZ, Recep. (2008). “*Millî Mücadelemiz ve İstiklal Marşımız*”, İstanbul: 3F Yayınları.
- ERDEM, S. Yahya. (2011). “*İstiklal Marşının Sırları ve Mehmet Âkif'in Tarihi Keşifleri*”, İstanbul: Karanfil Yayınevi.

İSTİKLAL MARŞI

Kahraman Ordumuza

1-Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

2-Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

3-Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

4-Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?

5-Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.

6-Bastığın yerleri “toprak” diyerek geçme, tanı,
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

7-Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak, toprağı sıksan şüheda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

8-Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar, ki şehadetleri dinin temeli,
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

9-O zaman vcdile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruhumücerret gibi yerden naaşım,
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

10-Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal.
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklal.

Mehmet Akif Ersoy